

De impact van Covid-19 in de 2019 jaarrekening en het bestuursverslag

Verslaggevingsrichtsnoeren en voorbeelden

27 maart 2020

Index

Inleiding	4
Gebeurtenissen na balansdatum (jaarrekening)	5
Continuïteitsparagraaf (jaarrekening)	8
Bestuursverslag – risicoparagraaf	15
Bestuursverslag – toekomstparagraaf	17

Inleiding

Covid-19 zal gevolgen hebben voor de activiteiten van veel ondernemingen. De gevolgen van Covid-19 voor de verwachtingen van ondernemingen voor wat betreft de prestaties op korte en middellange termijn, het mogelijke effect op de waardering van activa en het vermogen van een onderneming om haar continuïteit te waarborgen moeten per geval worden bepaald.

Er zijn meerdere scenario's mogelijk voor wat betreft de mogelijke gevolgen van Covid-19 voor een onderneming, zoals:

Scenario 1

Materiële onzekerheid over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten.

Scenario 2

Geen materiële onzekerheid over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten, ook al zullen de gevolgen van Covid-19 naar verwachting ingrijpend, zij het onzeker zijn, bijvoorbeeld voor wat betreft toekomstige prestaties, effecten op toekomstige waardering van activa of de activiteiten van de onderneming in het algemeen.

Scenario 3

Geen materiële onzekerheid over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten. Covid-19 zal naar verwachting gevolgen hebben, maar geen grote gevolgen, bijvoorbeeld voor wat betreft toekomstige prestaties, effecten op de toekomstige waardering van activa of de activiteiten van de onderneming in het algemeen.

In de huidige situatie kan ook het feit dat Covid-19 tot nu toe beperkte gevolgen heeft gehad voor de prestaties van de onderneming en/of voor haar risico's, onzekerheden en verwachtingen, voor stakeholders relevante informatie zijn voor het beoordelen van de financiële positie en vooruitzichten van de onderneming aangezien zij mogelijk niet in de positie verkeren om dit nader te beoordelen. Hoewel de onderneming in alle scenario's wordt geacht informatie over de gevolgen van Covid-19 in de jaarrekening en het bestuursverslag op te nemen, kunnen de details van die informatie afhangen van de mate waarin de onderneming door de uitbraak wordt getroffen. Die informatie dient in de volgende onderdelen van het jaarverslag van de onderneming te worden opgenomen:

1. Informatie inzake gebeurtenissen na balansdatum (jaarrekening);
2. Continuïteitsparagraaf (jaarrekening);
3. Risicoparagraaf (bestuursverslag); en
4. Toekomstparagraaf (bestuursverslag).

Hoewel de invalshoek van elke paragraaf verschilt, moet worden gezorgd voor consistentie tussen de risicoparagraaf, de toekomstparagraaf, de continuïteitsparagraaf en de informatie inzake gebeurtenissen na balansdatum, voor zover van toepassing.

In het vervolg van dit document geven wij een overzicht van de richtsnoeren die op elk van deze onderdelen van toepassing zijn en geven wij voorbeelden van hoe die toelichtingen eruit zouden kunnen zien. U kunt de richtsnoeren en voorbeelden gebruiken om inzicht te krijgen in de vereisten en het soort informatie dat moet worden verstrekt en om een toelichting te ontwikkelen die is toegespitst op uw specifieke situatie.

Gebeurtenissen na balansdatum (jaarrekening)

Voor jaarrekeningen met jaareinde 31 december 2019 worden de gevolgen van Covid-19 voor de bedrijfsactiviteiten van een onderneming beschouwd als een gebeurtenis die niet leidt tot verwerking in de jaarrekening (behoudens wanneer de continuïteitsveronderstelling als gevolg daarvan vervalt). Wij verwijzen ook naar de PwC-publicatie [In Brief dated 12 February 2020](#).

Gebeurtenissen die niet leiden tot aanpassing van de jaarrekening maar wel materieel zijn, moeten worden vermeld. Deze informatie moet transparant en specifiek voor de entiteit zijn. De informatie dient de aard van de gebeurtenis te

beschrijven en een schatting te bevatten van de financiële gevolgen ervan - of een verklaring dat die schatting niet kan worden gemaakt (NB: dat laatste is een uitzondering). Ondernemingen moeten overwegen om de gevolgen van ontwikkelingen na verslagdatum voor de boekwaarde van activa en verplichtingen (zoals de noodzaak tot een bijzondere waardevermindering of reële waarde aanpassing) of de gevolgen voor de omzet of voor lening overeenkomsten te vermelden.

Dit geldt ook voor jaarrekeningen over eerdere perioden die op dit moment nog niet zijn opgemaakt.

Relevante regelgeving

RJ 160.404

Indien gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke toestand op balansdatum van een zodanig belang zijn dat het niet toelichten de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening beïnvloedt, dient de onderneming de volgende informatie op te nemen in de toelichting voor iedere significante categorie gebeurtenissen na balansdatum:

- de aard van de gebeurtenis; en
- een schatting van de financiële gevolgen, of een mededeling dat zulks niet mogelijk is.

IAS 10. 21

If non-adjusting events after the reporting period are material, non-disclosure could influence the economic decisions that users make on the basis of the financial statements. Accordingly, an entity shall disclose the following for each material category of non-adjusting event after the reporting period:

- (a) the nature of the event; and
- (b) an estimate of its financial effect, or a statement that such an estimate cannot be made.

Voorbeeld (materiële impact)

Gebeurtenissen na balansdatum

De uitbraak van Covid-19 heeft zich in 2020 razendsnel ontwikkeld. Maatregelen die door diverse overheden zijn genomen om het virus in te perken hebben op diverse [materiële/ingrijpende] manieren negatieve gevolgen gehad voor de economische activiteit in het algemeen en de onderneming specifiek:

- Een daling in de aanvoer van goederen en materialen [specificeren] uit [gebieden] heeft gevolgen gehad voor ons vermogen om de productie van [product] voort te zetten.
- Als gevolg van de genomen overheidsmaatregelen moesten wij per [maart 2020] onze fabriek sluiten / onze productie terugbrengen.
- De inkrimping van economische activiteit/verplichting om onze winkels te sluiten/verplichting voor alle werknemers om vanuit huis te werken heeft geleid tot een aanzienlijke daling van de verkopen/productiviteit.
- [Aanvullen op basis van entiteit specifieke omstandigheden]

Als gevolg van deze effecten waren onze cumulatieve inkomsten in de eerste [x] maanden van 2020 circa x% lager dan onze inkomsten in dezelfde periode van 2019, waarbij de grootste negatieve gevolgen te zien waren in [maanden]. Het operationele resultaat van het concern is in 2020 aanzienlijk gedaald en was in [maanden] negatief. Ook onze [ruimte in de] liquiditeit heeft negatieve gevolgen ondervonden, als gevolg waarvan wij ons genoodzaakt zagen extra financiering aan te trekken bij onze banken [investeerders] onder de bestaande [of nieuwe] kredietfaciliteiten.

In de periode na 31 december 2019 heeft de onderneming voorts verliezen geleden als gevolg van afwaardering van uitstaande vorderingen (€ x miljoen) en van voorraden (€ x miljoen) en lagere reële waarden van effecten / derivaten / commodities (€ x miljoen). [Indien van toepassing: vermeld gevolgen voor bankconvenanten]

Op [DATUM] heeft de onderneming een reorganisatie aangekondigd waarvoor een reorganisatievoorziening van € x miljoen is opgenomen.

Overheden in de landen waarin wij actief zijn hebben ook aangekondigd overheidssteunmaatregelen door te voeren waardoor de gevolgen van de uitbraak van Covid-19 voor onze resultaten en liquiditeit mogelijk beperkt kunnen worden. Op dit moment onderzoeken wij in hoeverre wij een beroep kunnen doen op die overheidssteun in de landen waarin wij actief zijn. Nadere gegevens van de beschikbare regelingen en de periode waarin deze beschikbaar blijven zijn nog niet bekend.

Afhankelijk van de duur van de Covid-19-crisis en de aanhoudende negatieve gevolgen voor de economische activiteit is het mogelijk dat de onderneming in 2020 te maken krijgt met verdere negatieve resultaten, bijzondere waardeverminderingen van haar activa en verminderde liquiditeit. Het is niet mogelijk de exacte gevolgen voor onze activiteiten in de rest van 2020 en daarna te voorspellen. Wij verwijzen tevens naar [toelichting X Continuïteit; deze wordt voor (bijna) alle ondernemingen verwacht].

Voorbeeld (geen of beperkte impact)

Gebeurtenissen na balansdatum

De uitbraak van Covid-19 heeft zich in 2020 razendsnel ontwikkeld. Maatregelen die door diverse overheden zijn genomen om het virus in te perken hebben negatieve gevolgen gehad voor de economische activiteit. Wij hebben een aantal maatregelen genomen om de effecten van het Covid-19-virus te bewaken en te voorkomen, zoals veiligheids- en gezondheidsmaatregelen voor onze medewerkers (zoals beperking van sociale contacten en vanuit huis werken) en het zeker stellen van de aanvoer van materialen die essentieel zijn voor ons productieproces.

In dit stadium zijn de gevolgen voor onze bedrijfsactiviteiten en onze resultaten beperkt. Wij zullen het beleid en het advies van de diverse nationale instellingen blijven volgen en zullen tegelijkertijd ons uiterste best doen om onze activiteiten zo goed en veilig mogelijk voort te zetten zonder daarbij de gezondheid van onze medewerkers in gevaar te brengen.

Wij verwijzen tevens naar toelichting X [Zelfs als er is vastgesteld dat er op dit moment geen sprake is van onzekerheid over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten, adviseren wij een paragraaf op te nemen over de gevolgen van Covid-19 voor dat vermogen. Zie ook het volgende hoofdstuk van dit document]

Continuïteitsparagraaf (jaarrekening)

De jaarrekening moet niet op basis van continuïteit worden opgesteld wanneer gebeurtenissen na balansdatum erop wijzen dat de continuïteitsveronderstelling niet langer passend is. Dit is ook van toepassing als die gebeurtenissen anders niet hadden geleid tot aanpassing van de jaarrekening. Daarom dienen ondernemingen te bekijken of de ontwikkelingen na balansdatum gevolgen hebben voor de continuïteitsveronderstelling of ernstige twijfel doen rijzen over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten.

Als de directie concludeert dat de continuïteitsveronderstelling passend is, maar weet dat er sprake is van een onzekerheid van materieel belang gerelateerd aan gebeurtenissen en omstandigheden die gereede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de onderneming om haar continuïteit te handhaven, dient de onderneming die onzekerheden toe te lichten alsmede de plannen van de directie over hoe zij dit wil adresseren. Voor veel ondernemingen is de Covid-19-uitbraak zo'n gebeurtenis of omstandigheid. De directie moet in dat geval duidelijk vermelden dat er sprake is van een onzekerheid van materieel belang ten aanzien van de continuïteit, waardoor het mogelijk is dat zij in het kader van haar normale bedrijfsvoering niet in staat is haar activa te realiseren en haar verplichtingen na te komen.

Zelfs als het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten naar verwachting geen materiële gevolgen ondervindt van de Covid-19-uitbraak, kan dat op zich al materiële informatie zijn voor de gebruikers van de jaarrekening. Derhalve wordt verwacht dat (bijna) alle ondernemingen een paragraaf opnemen over de gevolgen van de Covid-19-uitbraak voor het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten duurzaam voort te zetten.

Bij het schrijven van de continuïteitsparagraaf dienen de volgende algemene uitgangspunten in acht te worden genomen:

- Wees zo specifiek mogelijk over de gevolgen die de onderneming ondervindt. De onderneming dient de consequenties van de huidige situatie met betrekking tot - bijvoorbeeld - omzet (dalende markten, aanzienlijke daling van de vraag op belangrijke markten); klanten (gevolgen van effecten van Covid-19 voor klanten); leveranciers (een productieproces dat in belangrijke mate afhankelijk is van de aanvoer van goederen uit een geïnficeerd gebied); werknemers (consequenties van mogelijke lockdown voor productiviteit); liquiditeit, inclusief beschikbaarheid van financieringen en kredieten (mogelijke terughoudendheid bij herfinanciering op middellange termijn) en daarbij de onzekerheid op korte en/of langere termijn voortvloeiend uit deze aspecten voor het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten in de voorzienbare toekomst voort te zetten.
- Wees volledig. Als niet alleen Covid-19 maar ook andere factoren ernstige twijfel kunnen doen rijzen over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten (d.w.z. als die twijfel ook zonder Covid-19 aanwezig zou zijn), dient de onderneming die andere factoren ook te vermelden.
- Verwacht het onverwachte. Naast specifieke informatie over hoe het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten nadelige gevolgen ondervindt van de Covid-19-uitbraak en de overheidsmaatregelen die op dit moment bekend zijn, verwachten wij een algemene opmerking dat het onzeker is welke veranderingen er zullen plaatsvinden en welke gevolgen dat zou kunnen hebben voor de onderneming.
- Beschrijf de beperkende maatregelen. Naast een beschrijving van de onzekerheden wordt de onderneming geacht de door haar genomen maatregelen te vermelden om de mogelijke negatieve gevolgen van de Covid-19-uitbraak te beperken.
- Indien passend, sluit af met een verklaring dat de onderneming heeft vastgesteld dat het gebruik van de continuïteitsveronderstelling passend is.

Relevante regelgeving

RJ 160.206

Gebeurtenissen die blijken na balansdatum en die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum dienen niet in de jaarrekening te worden verwerkt, tenzij deze een grote betekenis voor de rechtspersoon hebben omdat de continuïteitsveronderstelling vervalt en de jaarrekening wordt opgesteld uitgaande van liquidatie van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon. Zie hoofdstuk 170 Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit.

RJ 170.208

Bij onontkoombare discontinuïteit dient de rechtspersoon aanvullend de volgende toelichtingen te verstrekken:

- de feiten en omstandigheden die hebben geleid tot onontkoombare discontinuïteit;
- een beschrijving van het liquidatieplan of, als dit niet aanwezig is, de verwachte wijze van liquidatie;
- de methoden en belangrijke veronderstellingen die zijn gehanteerd bij de waardering op liquidatiebasis en belangrijke onzekerheden daarbij;
- de aard en bedragen van de belangrijke positieve en negatieve waardeveranderingen (inclusief kwijtscheldingen) die zijn verwerkt in de winst- en verliesrekening; en
- de aard en bedragen van de in de balans opgenomen kosten en opbrengsten tot de verwachte datum van afwikkeling.

RJ 170.305

Indien ernstige onzekerheid bestaat over de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon, dient een adequate uiteenzetting van de omstandigheden waarin de rechtspersoon verkeert, in de toelichting te worden opgenomen.

Relevante regelgeving

IAS 1.25

When preparing financial statements, management shall make an assessment of an entity's ability to continue as a going concern. An entity shall prepare financial statements on a going concern basis unless management either intends to liquidate the entity or to cease trading, or has no realistic alternative but to do so. When management is aware, in making its assessment, of material uncertainties related to events or conditions that may cast significant doubt upon the entity's ability to continue as a going concern, the entity shall disclose those uncertainties. When an entity does not prepare financial statements on a going concern basis, it shall disclose that fact, together with the basis on which it prepared the financial statements and the reason why the entity is not regarded as a going concern.

IAS 10.14

An entity shall not prepare its financial statements on a going concern basis if management determines after the reporting period either that it intends to liquidate the entity or to cease trading, or that it has no realistic alternative but to do so.

De op basis van deze algemene richtlijnen in de continuïteitsparagraaf op te nemen informatie kan variëren afhankelijk van het scenario dat op de onderneming van toepassing is.

Scenario 1 - Materiële onzekerheid over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten

In scenario 1 wordt de volgende informatie verwacht in de continuïteitsparagraaf:

Introductie - beschrijving van de condities, omstandigheden en ontwikkelingen als gevolg van Covid-19

De onderneming benadrukt de omstandigheden waarin zij verkeert en die ernstige twijfel kunnen doen rijzen over haar vermogen om de bedrijfsactiviteiten voort te zetten als gevolg van Covid-19 - ook rekening houdend met de maatregelen en plannen van overheden.

De onderneming vermeldt de - operationele en financiële - consequenties van de huidige situatie (zie de voorbeelden in de hiervoor genoemde algemene richtlijnen).

De paragraaf dient te allen tijde duidelijk te vermelden dat er sprake is van materiële onzekerheid voor wat betreft gebeurtenissen of omstandigheden die ernstige twijfel kunnen doen rijzen over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten en dat het derhalve mogelijk is dat zij in het kader van haar normale bedrijfsvoering niet in staat zal zijn haar activa te realiseren en haar verplichtingen na te komen.

Naast specifieke informatie over hoe het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten nadelige gevolgen ondervindt van de Covid-19-uitbraak en de overheidsmaatregelen die op dit moment bekend zijn, verwachten wij een algemene opmerking dat het onzeker is welke veranderingen er zullen plaatsvinden en welke gevolgen dat zou kunnen hebben voor de onderneming.

Beschrijving van de maatregelen die zijn genomen om de continuïteitsveronderstelling te rechtvaardigen

In deze paragraaf beschrijft de onderneming de plannen en maatregelen die de directie heeft genomen of zal nemen om met de hierboven beschreven gebeurtenissen/omstandigheden en onzekerheden om te gaan en de gevolgen van de huidige condities en omstandigheden als gevolg van Covid-19 het hoofd te bieden. Deze paragraaf biedt derhalve de basis voor de conclusie van het bestuur dat er sprake is van materiële onzekerheid die ernstige twijfel kan doen rijzen over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten, maar dat de continuïteitsveronderstelling nog steeds passend is.

Voorbeelden van plannen en maatregelen zijn het gebruik van faciliteiten die door de overheid ter beschikking zijn gesteld en die de onderneming verwacht te gebruiken en de belangrijkste aspecten van andere bedrijfscontinuïteitsmaatregelen.

Afsluiting

De onderneming sluit de continuïteitsparagraaf af met een opmerking dat zij heeft vastgesteld dat het gebruik van de continuïteitsveronderstelling passend is. Bijvoorbeeld:

‘Op grond van de hiervoor beschreven omstandigheden is de jaarrekening opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling.’

Voorbeeld (scenario 1 - Materiële onzekerheid over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten)

Het volgende voorbeeld illustreert een continuïteitsparagraaf voor een onderneming waarvan de directie heeft vastgesteld dat er sprake is van materiële onzekerheid voor wat betreft het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten die specifiek verband houdt met de gevolgen van Covid-19 (en niet door andere oorzaken):

Het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten - Covid-19

De uitbraak van Covid-19 heeft zich in 2020 razendsnel ontwikkeld. Zoals toegelicht in [toelichting X Gebeurtenissen na balansdatum] hebben maatregelen die door diverse overheden zijn genomen om het virus in te perken negatieve gevolgen gehad voor de resultaten van de groep en heeft de groep in de eerste X maanden van 2020 cumulatieve verliezen verantwoord ter grootte van € X miljoen. De op dit moment bekend zijnde gevolgen van Covid-19 voor de groep zijn:

- Een omzetsdaling in de eerste x maanden van 2020 ten opzichte van dezelfde periode in 2019 met x%.
- Bijzondere waardevermindering van vorderingen, voorraden, [XXX] en [XXX] in de eerste x maanden van 2020 ten bedrage van € XX miljoen in totaal.
- Sluiting van de productiefaciliteiten/verkooplocaties van het concern in [XXX] tot ten minste [DATUM].
- Een reorganisatie van [XXX] resulterend in een reorganisatievoorziening van € [XXX] miljoen.
- Een aanzienlijke vertraging in onze verwachte investeringen in XX en uitrol van ons productassortiment YY.
- [Aanvullen op basis van entiteit specifieke omstandigheden]

Deze ontwikkelingen leiden tot een voorlopig operationeel-/nettoverlies van circa € XX miljoen in de eerste x maanden van 2020 en een afname van beschikbare liquide middelen van € XX miljoen.

Volgens onze bankconvenanten is een [XXX] ratio van [XXX] vereist. Het eerste meetmoment is [XXX]. Op basis van de situatie per [DATUM] zou de onderneming [niet] voldoen aan de convenantratio('s).

Naast de reeds bekende effecten van de Covid-19-uitbraak en daaruit voortvloeiende overheidsmaatregelen leidt de macro-economische onzekerheid tot verstoring van de economische activiteit en is het onbekend wat de eventuele gevolgen op langere termijn voor onze bedrijfsactiviteiten zullen zijn. Het Covid-19-virus kan zich in verschillende

richtingen ontwikkelen. Indien de maatschappij, en als gevolg daarvan het bedrijfsleven, gedurende een langere periode wordt blootgesteld aan Covid-19, kan dit leiden tot langdurige negatieve resultaten en druk op onze liquiditeit.

De directie streeft ernaar de best mogelijke informatie te verkrijgen om ons in staat te stellen deze risico's te beoordelen en passende maatregelen door te voeren om daarop in te spelen. Wij hebben een aantal maatregelen genomen om de effecten van het Covid-19-virus te bewaken en te voorkomen en zullen dat ook in de toekomst blijven doen. Deze maatregelen bestaan onder andere uit veiligheids- en gezondheidsmaatregelen voor onze medewerkers (beperking van sociale contacten en vanuit huis werken), diepgaande evaluatie van contracten, aantrekken van aanvullende financiële middelen ter ondersteuning van de continuïteit van onze bedrijfsvoering en communicatie met onze belangrijke stakeholders. Per [DATUM] is een aanvullende lening ter grootte van € XX miljoen aangetrokken. Geplande maatregelen zijn onder andere, waar nodig, een lockdown van locaties voor kortere tijd, gebruik van steun die door overheden ter beschikking is gesteld in de landen waarin we actief zijn en andere crisismanagement- en bedrijfscontinuïteitsmaatregelen voor scenario's voor de korte, middellange en lange termijn. In tegenstelling tot ons normale dividendbeleid zullen we niet voorstellen dit jaar dividend uit te keren.

Op basis van de op dit moment bekend zijnde feiten en omstandigheden en de mogelijke scenario's over hoe het Covid-19-virus en overheidsmaatregelen zich naar aanleiding daarvan kunnen ontwikkelen, heeft de directie vastgesteld dat het gebruik van de continuïteitsveronderstelling passend is, maar dat er sprake is van materiële onzekerheid als gevolg van Covid-19 die ernstige twijfel kan doen rijzen over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten en, derhalve, over het feit dat zij in het kader van haar normale bedrijfsvoering mogelijk niet in staat zal zijn om haar activa te realiseren en haar verplichtingen na te komen.

Op grond van de hiervoor beschreven omstandigheden is de jaarrekening opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling.

Scenario 2 (gevolgen van Covid-19 kunnen aanzienlijk zijn, er is wel sprake van onzekerheid maar niet van materiële onzekerheid) en scenario 3 (Covid-19 zal naar verwachting enige gevolgen hebben, maar deze zullen naar verwachting niet significant zijn)

In scenario 2 en 3 zal informatie over de gevolgen van Covid-19 voor de onderneming en haar vermogen om de bedrijfsactiviteiten voort te zetten in veel gevallen nog steeds relevante informatie zijn voor de stakeholders van de onderneming om de financiële positie en vooruitzichten van de onderneming te beoordelen. Indien dat het geval is, moet die informatie worden verstrekt. Om verwarring te voorkomen moeten ondernemingen echter overwegen om de informatie op te nemen onder een kopje dat afwijkt van het kopje dat gewoonlijk wordt gebruikt wanneer er materiële onzekerheid is vastgesteld (d.w.z. dat de onderneming het kopje 'gevolgen van Covid-19 voor onze bedrijfsactiviteiten' zou kunnen gebruiken in plaats van 'continuïteit'). In scenario 2 of 3 kunnen ondernemingen er ook voor kiezen om de relevante informatie op te nemen als onderdeel van extra informatie inzake gebeurtenissen na balansdatum.

Ongeacht het kopje en de plaats van de toelichting, wordt de volgende informatie verwacht:

Introductie - beschrijving van de condities, omstandigheden en ontwikkelingen als gevolg van Covid-19

De onderneming benadrukt de omstandigheden waarin zij verkeert, rekening houdend met overheidsmaatregelen en -plannen, en maakt melding van de operationele en financiële consequenties van de huidige situatie (zie de voorbeelden in de hiervoor genoemde algemene richtlijnen).

Beschrijving van de maatregelen die zijn genomen om de continuïteitsveronderstelling te rechtvaardigen

In deze paragraaf beschrijft de onderneming de plannen en maatregelen die de directie heeft genomen of zal nemen om met de hierboven beschreven gebeurtenissen/omstandigheden en onzekerheden om te

gaan en de gevolgen van de huidige condities en omstandigheden als gevolg van Covid-19 het hoofd te bieden. Deze paragraaf bevat tevens een beschrijving van de huidige liquiditeit waarover de onderneming beschikt om haar verplichtingen na te komen en haar lopende activiteiten te financieren. In dit hoofdstuk wordt derhalve de basis geboden voor de conclusie van het bestuur dat er geen sprake is van materiële onzekerheid die ernstige twijfel kan doen rijzen over het vermogen van de onderneming om haar bedrijfsactiviteiten voort te zetten.

Afsluiting

De paragraaf wordt afgesloten met de opmerking dat er geen sprake is van materiële onzekerheid. Bijvoorbeeld door te eindigen met 'Hoewel onzeker zijn wij op dit moment niet van mening dat de gevolgen van het Covid-19-virus een materieel negatief effect zullen hebben op onze financiële conditie of liquiditeit'.

Benadrukt wordt dat een vermelding van de onzekerheden in een continuïteitsparagraaf niet voldoende is als de directie zich ervan bewust is dat er sprake is van liquidatie of staking van de activiteiten van de onderneming of dat de onderneming 'geen realistisch alternatief' heeft anders dan dat. In zo'n situatie kan de onderneming de jaarrekening niet langer op basis van de continuïteitsveronderstelling opstellen.

Bestuursverslag - risicoparagraaf

Op grond van de Nederlandse wet zijn ondernemingen verplicht om hun belangrijkste risico's en onzekerheden te beschrijven. De gevolgen van Covid-19 behoren daar zonder twijfel toe. Naast een algemene opmerking dat Covid-19 leidt tot risico's en onzekerheden voor de onderneming, dient de onderneming specifiek te zijn over de gevolgen van Covid-19 voor de onderneming en de specifieke risico's die daaruit voortvloeien. Deze risico's kunnen bijvoorbeeld verband houden met de toeleveringsketen van de onderneming, lagere omzet en negatieve financiële resultaten, bijzondere waardevermindering van activa, inbaarheid van vorderingen of volatiliteit van financiële markten en waardering van financiële instrumenten (effecten), maar ook de mate waarin overheden in de landen waarin de onderneming actief is overheidssteun kunnen bieden om de gevolgen te beperken.

Het is van belang om consistentie te waarborgen tussen de risicoparagraaf, de toelichting over continuïteit en de toelichting over gebeurtenissen na balansdatum.

Relevante regelgeving

Art. 2:391 lid 1

(...)Het bestuursverslag geeft tevens een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd. (...)

Voorbeeld - risicoparagraaf

Risico's en onzekerheden - De mogelijke gevolgen van Covid-19 voor onze onderneming

Zoals toegelicht in [toelichting X Continuïteit] en [toelichting X Gebeurtenissen na balansdatum] in de jaarrekening hebben de Covid-19-uitbraak en maatregelen die door diverse overheden naar aanleiding daarvan zijn genomen om het virus in te perken al negatieve gevolgen gehad voor onze onderneming in de eerste X maanden van 2020. Naast de reeds bekende effecten leidt de macro-economische onzekerheid tot verstoring van de economische activiteit en is het onbekend wat de eventuele gevolgen op langere termijn voor onze bedrijfsactiviteiten zijn. De schaal en duur van deze pandemie blijven onzeker, maar zullen naar verwachting verdere gevolgen hebben voor onze bedrijfsactiviteiten. De belangrijkste risico's die voortvloeien uit de huidige onzekere situatie inzake Covid-19 zijn:

- Toeleveringsketen: [beschrijf entiteit specifieke risico's in verband met haar toeleveringsketen]
- Omzet en winstgevendheid: [beschrijf de eventuele gevolgen voor de inkomsten en winstgevendheid van de onderneming]
- Bijzondere waardeverminderingen: [beschrijf voor welke activa specifiek sprake is van risico op bijzondere waardevermindering]
- Overheidssteun: [beschrijf de overheidssteun waarvan de onderneming gebruikmaakt en het risico dat deze mogelijk niet wordt verlengd. Beschrijf ook het risico dat de onderneming mogelijk niet zal kunnen voldoen aan de vereisten om te blijven profiteren van specifieke regelingen of dat daar terugbetalingsverplichtingen uit kunnen ontstaan.]
- Financiering en liquiditeit: [Verwijs naar de paragraaf waarin de huidige financierings- en liquiditeitspositie van de onderneming wordt beschreven en beschrijf het risico dat de onderneming in strijd handelt met bankconvenanten en/of niet in staat is om voldoende financiering aan te trekken]
- Interne beheersing: [Leg uit hoe de interne beheersing gevolgen kan ondervinden van de verplichting om vanuit huis te werken en hoe dit de onderneming kwetsbaarder kan maken voor risico's van fouten of fraude]
- Continuïteit: [Verwijs naar toelichting in de jaarrekening en neem een beknopte samenvatting op van de boodschap, met name als de conclusie is dat er sprake is van materiële onzekerheid]

Bestuursverslag - toekomstparagraaf

Op basis van artikel 2:391 Burgerlijk Wetboek dient de directie in de toekomstparagraaf te beschrijven wat de gevolgen zijn voor haar toekomstverwachtingen. Met name dient een beschrijving te worden gegeven van de gevolgen voor investeringen, financiering, personeelsbezetting en de factoren waarvan de ontwikkeling van omzet en winstgevendheid afhangen. Deze verwachtingen zullen gevolgen ondervinden van de Covid-19-pandemie. Een beschrijving van de reeds bekende gevolgen van Covid-19 voor de jaarcijfers over 2020 tot en met de datum waarop de jaarrekening wordt opgesteld dient hier deel van uit te maken.

Het is van belang om consistentie te waarborgen tussen de toekomstparagraaf, de toelichting over continuïteit en de toelichting over gebeurtenissen na balansdatum.

Relevante regelgeving

Art. 2:391 lid 2

In het bestuursverslag worden mededelingen gedaan omtrent de verwachte gang van zaken; daarbij wordt, voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten, in het bijzonder aandacht besteed aan de investeringen, de financiering en de personeelsbezetting en aan de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en van de rentabiliteit afhankelijk is. (...) Vermeld wordt hoe bijzondere gebeurtenissen waarmee in de jaarrekening geen rekening behoeft te worden gehouden, de verwachtingen hebben beïnvloed.

Voorbeeld - toekomstparagraaf

Toekomstparagraaf

Zoals toegelicht in [toelichting X Continuïteit] en [toelichting X Gebeurtenissen na balansdatum] in de jaarrekening hebben de Covid-19-uitbraak en maatregelen die door diverse overheden naar aanleiding daarvan zijn genomen om het virus in te perken al aanzienlijke gevolgen gehad voor onze onderneming in de eerste X maanden van 2020.

Wij hebben in de eerste x maanden van 2020 een daling in inkomsten ervaren ten opzichte van dezelfde periode in 2019 van x% alsmede verliezen uit bijzonder waardeverminderingen van [XXX] en [XXX]. De ontwikkelingen leiden tot een voorlopig operationeel-/nettoverlies van circa € XX miljoen in de eerste x maanden van 2020. Of de inkomsten en winstgevendheid in de resterende maanden van 2020 zullen verbeteren hangt af van de periode waarin de gebieden waarin wij actief zijn worden blootgesteld aan Covid-19 en in hoeverre overheidsmaatregelen worden verlengd, uitgebreid of afgebouwd.

De groep zal zijn investeringen beperken tot noodzakelijke vervangingen van activa totdat het zekerheid heeft over wanneer de overheidsmaatregelen zullen eindigen en de bedrijfsactiviteiten zullen verbeteren. De groep is op dit moment niet voornemens om het personeelsbestand in te krimpen anders dan de reeds aangekondigde reorganisatie van [XXX]. Als de Covid-19-pandemie echter langer aanhoudt, kan dit eventueel opnieuw moeten worden bekeken.

Op basis van de huidige financiële positie en resultaten bestaat het risico dat wij op het volgende meetmoment op [DATUM] niet aan de ratio's van onze convenanten voldoen. Op dit moment zijn wij in gesprek met de bank over de situatie. In tegenstelling tot ons normale dividendbeleid zullen we niet voorstellen dit jaar dividend uit te keren. Daarnaast hebben we een lening van € XX miljoen aangetrokken waaruit we kunnen putten als de huidige situatie voortduurt.

Contact

De inhoud van deze publicatie is voor algemene informatie doeleinden en moet niet worden gebruikt ter vervanging van consultatie met een professioneel adviseur. Als u de specifieke implicaties van Covid-19 voor uw organisatie en uw uw verslaglegging in meer detail wilt bespreken, neem dan contact op met uw PwC contactpersoon.

Voor meer informatie over aandachtspunten vanuit financieel, fiscaal, juridisch, personeels- en andere perspectieven en maatregelen die u kunt nemen, raadpleeg onze [website](#).

